

С. С. Бобчевъ.

ЩО ИСКАШЕ ОТЪ НАСЪ РУМЪЖНИЯ ЗА ЕДНО СПОРАЗУМЪНИЕ.

(Отпечатъкъ изъ Българска Сбирка, кн. VI, 1914).

I.

Съ задоволство трѣба да посрѣщне българското общество, цѣлиятъ български народъ, парламентарното уреждане на една анкета върху причинитѣ и причинителитѣ на българскитѣ злочестини. Не е важно за сжществото на работата колко души опозиционери влязатъ въ комисията, която вече е пристѣпила къмъ своето конституиране, като се е раздѣлила на подкомисии: дипломатическа, военна, реквизиционна. Важно е само, отъ формална страна, че съ недопускането повече отъ деветъ душъ участници опозиционери въ тая комисия, даде ѝ се изгледъ на нѣщо партизанско. 21 душъ правителствено болшинство при деветъ опозиционни ще наложи винаги възгледитѣ си, и съ рѣшенията си ще даде каквато ще насока на прѣдстоящата анкета, задачата на която е да открие и посочи обективната истина. Дѣветъ души опозиционери не ще могатъ да упражнятъ надлѣжната контрола.

Още отъ сега се изказватъ опасения отъ дѣйността на дипломатическата комисия, която, казватъ, не мислила да настои прѣдъ правителството върху най-сжщественото, което може да даде ржководствена нишка за откриване истината: „Зелената книга“. А тази книга на систематически и хронологически изложени документи на българската дипломация е толкозъ необходима, колкото бѣше належаща и една анкета. Ние продължаваме да бждемъ хранени съ подобрани документи, изнасяни въ Камарата или внасяни въ печата отъ заинтересовани личности, пледиращи обикновено *pro domi sua*. Навалицата отъ тия документи не обеснява; напротивъ, натрупването редица „подбрани книжа“ заблуждава. Защото, откъснати отъ своята система документи, депеши безъ отговори, депеши, безъ прѣдшествувачи ги обяснителни обстоятелства, само забъркватъ, не управятъ. А българското общество пострада и има, види се, още да страда отъ заблуждения. То сега жедува да узнае истината. Между това? Хвърлятъ въ очитѣ му постоянно новъ прахъ. Въвеждатъ го се въ нови недоумѣния. Тоя пжтъ ще илюстрираме положението си съ единъ примѣръ.

Може би, българскиятъ четець е подъ впечатлението, че една страшна грѣшка е извършена отъ бившето правителство на Гешова и Данева, дѣто не направи „споразумѣние“ съ Румъжния за да се запази отъ . . . съюзницитѣ си или отъ Турция. Това се толкозъ много говори, писатъ, разискватъ въ Камарата и вънъ отъ нея! И сюнгерътъ, който се нарича българска публика, поема, и сега тя вече е про-

пита отъ тая мисълъ: „Да, тамъ е една отъ най-голѣмитѣ грѣшки. Какво струваше на България една отстъпка, една малка поправка на границата“. И наистина чухме да се говори отъ депутатската трибуна отъ лица, които не съ стѣсняватъ да говорятъ съ неимовѣренъ апломбъ: „Ето на, документи! съ малка поправка, съ малка отстъпка, съ „едно парче земя“ и Румжния сама щѣше да доде на наша страна. Особно въ началото. Въ началото Румжния бѣше готова да се задоволи съ малко и ние щѣхме лесно да се разберемъ“.

Любопитното е, че издирвачи на истината не се стѣсниха да пуснатъ редица дипломатически документи за да поддържатъ своята теза „за парчето земя, що искаше отъ насъ Румжния“. Тѣ печататъ шифровани телеграми №№ 14 и 20 отъ българския пълномощенъ министръ въ Римъ отъ 12 и 15 януари 1913 година, въ които се казва: 1. Министрътъ на външнитѣ работи (Сан. Джулияно) казва: „Новото турско правителство заяви, че е миролюбиво, но Одринъ не отстъпва. Министрътъ счита подновяването войната почти неизбежно; той ни съвѣтва да се споразумѣемъ веднага съ Румжния, за да прѣдотвратимъ подновяването на войната. Министрътъ добави, че Румжния прѣдлага свои 40,000 въ полза на България, ако послѣдната приеме нейнитѣ (т. е. на Румжния) прѣдложения“. Но какви сж тѣзи прѣдложения? Това ни се обяснява въ слѣдната тенденциозно подчертавана депеша отъ 15 януари на сжщия пълномощенъ м-ръ: „Лично азъ считамъ опущение отъ страна на Даневъ несключването съглашение съ Румжния, когато Ионеску се отказа отъ Силистра и Балчикъ“. Излазя, че споразумѣние могло да стане даже безъ Силистра — Балчикъ! . . .

Тукъ ние нѣмаме нужда да се спираме върху тѣзи дълга история, за която сж потрѣбни обширни разправи и съобщения. Нѣма да засѣгаме въпроса: че правителството Гешовъ—Даневъ, като не мислѣше да воюва съ съюзници, нѣмаше и нужда отъ съглашения, нито отъ помощъ противъ Турция; нѣма дасе спираме върху това, че късъ наши земя не се дава тѣй лесно срѣцу въображаеми бждни заслуги. А ще се опитаме само да установимъ една точка въ тоя сложенъ въпросъ и именно, че „искането на Румжния никога не е било дребна работа, шомъ се е заговорвало за съглашение“. За да докажемъ това ние ще си служимъ съ документи, изходящи отъ румжнското правителство. Прѣди всичко трѣба да се направи едно ясно разграничение върху това: 1. Какво искаше Румжния безъ да се ангажирва съ нѣкакво споразумѣние съ насъ и 2. Какво претендираше, ако ний искахме отъ нея нѣкакво съдѣйствие.

II.

Румжния въ началото на войната ни заяви, че тя ще бжде неутрална и ще каже думата си, по-късно, ако станатъ териториални промѣни¹⁾. Румжния не бѣше фактически неутрална, а пропускаше въ всичко врѣме вжоржения и военни нѣща на Турция. Когато

¹⁾ Румжн. Зелена книга, док. № 7, стр. 5.

обаче видѣ, че ние тѣй-скоро се озовахме подѣ Одринѣ и Чаталджа и че Европейска Турция бѣше вече сломена, — нѣщо което Румжния не вѣрваше, както и цѣла Европа, — тогазѣ тя почна да иска отъ насѣ да ѣ дадемѣ едно „погранично“ удовлетворение, защото ние печелимѣ толкозѣ много на П-ва. Едно удовлетворение безѣ никакви отъ нейна страна задѣлжения. Румжния не казваше при такѣвъ случай що ѣ колко иска. Тя го цѣдѣше на разни маниери, прѣзѣ разни чужди сита и въ разни случаи. Отѣ тукѣ нѣкои противорѣчиви по размѣрѣ искания, съобщавани прѣзѣ разни източници. Но ставаше ли дума за нѣкакво споразумѣние съ България за съдѣйствие на Румжния намѣ, — нейнитѣ искания повече или по-малко бѣха строго опредѣлени и тѣхната мѣрка бѣше **Тутраканѣ—Балчикѣ**.

Да докажемѣ това привеждаме само нѣколко документи отѣ румжнската Зелена книга.

На 27 окт. 1912 г. Майореско докладва на Кралѣ Каролѣ, че понеже вече, слѣдѣ побѣдитѣ на съюзницитѣ, границитѣ по Берлинския трактатѣ се отстраняватѣ, Румжния ще иска отѣ къмѣ Добруджа за граница — линията отѣ Тутраканѣ до Черно-море, отсамѣ Варна¹⁾.

Вѣ инструкциитѣ дадени отѣ сжция Майореско на рум. пълн. министрѣ въ Лондонѣ на 15 дек. 1912 г., между другитѣ нѣща, се говори за границата, която Румжния ще иска въ Добруджа. Той привежда 4 проекта съ четири карти. Първата е на военнитѣ, най-голѣмата; тя обема 48,497 домове (всѣки по 10 душѣ), всичко 484,970 душѣ население. По нея не ще се настоява. Втората е отѣ 26,445 кжци или 264,150 душѣ (тя е линията Тутраканѣ—Балчикѣ, съ нѣщо повече). Отѣ другитѣ двѣ — едната е съ 166,350 д. нас., а послѣдната съ 138,870 нас. Майореско въ тѣзи инструкции казва буквално: „Отѣ телеграмата, която ще Ви изпровдоя тѣзи дни, вие ще видите, че ние не можемѣ да приемемѣ проекта, който, като трѣгва малко на западѣ отѣ Силистра, стига до Балчикѣ като оставя Добричѣ на България“²⁾.

На 18 дек. 1912 г. Майореско телеграфира на рум. пълномощенѣ министрѣ въ Лондонѣ буквално слѣднѣото: „Прѣговарянията съ г. Даневѣ сж бързи. Ние искаме една погранична линия, която да трѣгне на зап. отѣ Тутраканѣ, да стигне на югѣ отѣ Екрене съ или безѣ Добричѣ. Прѣдлагаме мостѣ на Дунава и дипломатическо съдѣйствие (appui diplomatique)“³⁾.

На 12 ян. с. г. Г. Майореско телеграфира на рум. пълн. министрѣ въ Лондонѣ пакѣ: „Вие имате нужнитѣ инструкции, които съдържатѣ нашитѣ искания относително границата: максимумѣ Тутраканѣ—Добричѣ—Балчикѣ, минимумѣ Силистра—Балчикѣ, безѣ Добричѣ“⁴⁾.

¹⁾ Рум. Зелена книга № 10, стр. 7.

²⁾ Рум. Зел. книга, № 18, стр. 15.

³⁾ Рум. Зел. книга, № 20, стр. 16.

⁴⁾ Рум. Зел. книга, № 54, стр. 39.

На другия ден, 13 ян. Майореско телеграфира въ София на рум. пълн. министър да съобщи на г. Гешева, че румжнското искане е за анексияването къмъ Румжния Тутраканъ — Добричъ — Балчикъ, както той телеграфиралъ и на Мишу въ Лондонъ. „Минимумътъ Силистра — Каварна може да се приеме, ако Даневъ приеме и подпише протокола. За тоя минимумъ да не се говори г-ну Гешову, освѣнъ ако Даневъ го приеме¹⁾. Ако ли Даневъ не приеме да подпише минимума, при който случай Румжния не се задължава съ никаква помощъ, пакъ да се иска Тутраканъ — Балчикъ²⁾).

Най-рѣшающи сж слѣднитѣ извадки отъ мемоара на Румжния до посланишката конференция въ Петербургъ и само за онова, което се отнася до нашата теза, безъ да вляземе подробно въ изложението и исканията на румжнитѣ въ тоя сжщъ мемоаръ.

„Прѣприята, що има да се разрѣши между двѣтѣ държави — казва се въ мемоара — вече не състои въ друго, освѣнъ, че Ромжния иска една погранична линия, която да трѣгва на нѣколко километра на западъ, на Силистра, като обхваща въ себе си самия градъ Силистра, и като стига до Балчикъ, на Черно море. Аргументитѣ на Ромжния защо иска присъединението на Силистра сж изложени по-горѣ. Ако пъкъ Ромжния иска штоо черноморската ѝ граница да слѣзе до Балчикъ, то е, че, за да защити важния си търговски портъ Кюстенджа, тя има нужда да построи на Черно море едно военно пристанище и защото Мангалия, много близко до сегашната граница, е освѣнъ това много изложена на сѣверо-источнитѣ вѣтрове, не е годна за това назначение, както би било едно мѣсто, разположено на Западъ отъ Калиякра. — Остава да обяснимъ защо Ромжния, която, въ своя лондонски протоколъ презизира граничната линия Тутраканъ — Балчикъ, сега се обявява задозолена чрѣвъ отстъпката на линията Силистра — Балчикъ. Обяснението е просто. . .“ А то е „защото България е желала едно съглашение, едно „съглашение най-широко“, за каквото отъ лондонскитѣ прѣговори на сетнѣ не става дума.

Прочее, въ Петербургъ Ромжния „се ограничава съ минимума на своитѣ искания — линията Силистра — Балчикъ“, (включително³⁾). А домогването на Ромжния за линията Тутраканъ-Балчикъ личи ясно и въ Лондонския протоколъ отъ 16/29⁴⁾ ян. 1913. Впрочемъ тая линия за ромжнитѣ е била една политическа платформа не само на всичкитѣ имъ партии отъ тридесетъ и петъ години, но и едно постоянно искане на кралъ Кароль⁵⁾. То е изразено, най-сетнѣ, и въ онѣзи официални увѣщавания, които ни сж се правили отъ Австрия да се споразумѣемъ съ Ромжния „за случай на конфликтъ съ съюзницитѣ ни“ (für den fall eines konflikten mit Serbien und Grie-

¹⁾ Рум. Зел. книга, № 57, стр. 41.

²⁾ Рум. Зел. книга, № 56, стр. 40.

³⁾ Mémoire du gouvernement roumain sur le différend roumano-bulgare, 15 февр. 1913 г. Румжнска зелена книга. 76 стр.

⁴⁾ Рум. зел. книга, 44 стр.

⁵⁾ Vingt cinq ans de règne отъ кралъ Карола, гдѣто сж напечатани неговитѣ мемоари и писма.

chenland)“ и които ни се правят и на дванайсетия часъ въ смисълъ, да поднесе könig Ferdinand an könig Karol des gebites Turtakia — Balcik, т. е. царь Фердинандъ на краль Кароль границата Тутраканъ — Балчикъ, за да приеме Румжния да посрѣдничаета за прѣкратаването на военнитѣ дѣйствия между България и Сърбия — Гърция¹⁾.

И така! Като почнете отъ 27 октомври, на 12 и 18 дек. 1912 г., па минете на 12, 13 и на 16 януари, така и на 15 февр. 1913 год., както и на 3 юли 1913 г., т. е. винаги Ромжния е искала все сжщото „малко парче земя“ за едно споразумѣвание (accord или Ferstindigung) съ България, а именно: линията Тутраканъ — Балчикъ. Безъ споразумѣване за какво и да било даже дипломатическо съдѣйствие, Ромжния е искала Силистра — Балчикъ.

И като се знае, че българската дипломатия, съ съдѣйствието иа Русия, докара работата до тамъ, щото всички домогвания отъ Румжния се завършиха съ една Силистра, не може да не се признае свършената неоснователность на критиката по тая точка, критика, която би трѣбвало да бжде поне добросъвѣстна. На 26 априли посланишката конференция въ Петербургъ, като присъедини на Румжния само Силистра, изказва убѣждение, „че конференцията счита за длъжность да отдаде почитъ на проявенитѣ отъ България разположения да съхрани и укрѣпи връзкитѣ на дружба съ Ромжния. Тѣзи разположения, като улесниха особенно нейнитѣ грижи, конференцията изразява убѣждението, че Държавитѣ цѣнятъ принесенитѣ отъ България жертви, съответно съ исканието на конференцията“²⁾.

Заблуждението — за „малкото парче земя“ — трѣбва прочее да изчезне. А ще изчезнатъ и още много други заблуждения, когато се състави и издаде изцѣло нашата Зелена книга и се съпостави съ издаденитѣ вече такива дипломатически сборки. А това трѣбва да стане часъ по-скоро. Правителството е длъжно да разпореде класифицирането и турянето въ система и редъ на всичко, което е необходимо да се знае и да хвърли свѣтлина върху събитията прѣзъ 1912 и 1913 г. Не направи ли то това; допусне ли, както до сега, да се привеждатъ откъслечно и само pour le besoin de la cause на цитуващитѣ лица тия или ония документи, безъ свѣрзка и безъ съотношение съ отговоритѣ имъ, които освѣтляватъ тъмното, нека не очакваме освѣнъ заблуждения! . . .

Заблужденията ще продължаватъ и нѣма да се прѣмахнатъ до като не се издаде българската Зелена книга, която ще попълни издаденитѣ вече: руска портокалова, ромжнска зелена и австро-маджарска червена книга!

18 май, 1914 г.

¹⁾ Австрийската червена книга, № 690 отъ 3/16 юли 1913 г., стр. 345

²⁾ Привеждаме буквално изъ заключителния протоколъ на конференцията отъ 26 апр. Руск. портюк. кн. № 382.